

มุมมองด้านต้นทุนวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ: กรณีศึกษาตำบลพระธาตุซิงแกง

อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

The perspective of the cultural capital of community: A case study of Phra That King

Kaeng Subdistrict, Chun District, Phayao Province

ประนอม เครือวัลย์,^{1,2} มนต์รัก ชีรานุสรณ์³ และ สิริวัฒน์ บุญชัยศรี^{2,4*}

Pranorm Khruew, ^{1,2} Monrak Theeranusorn³ and Siriwat Boonchaisri^{2,4*}

¹สาขาวิชามัธยมศึกษา ศาสตร์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

²หน่วยวิจัยเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ (RUSID) มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

³สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

⁴สาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

*Corresponding author: siriwat.bo@up.ac.th

Received: November 7, 2020

Revised: December 5, 2020

Accepted: December 18, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนขนาดเล็กแต่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองยาวนานอย่างตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เพื่อเปิดโอกาสให้มีการบันทึกและเผยแพร่ผลการศึกษายอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ การศึกษาใช้เทคนิคแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) แบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำทางศาสนา ได้แก่ พระนักบวช จำนวน 2 รูป และกลุ่มผู้รู้ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา (รับผิดชอบตำบลพระธาตุซิงแกง) จำนวน 13 คน ผลการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมเด่นของตำบลพระธาตุซิงแกงมีจำนวน 8 เรื่อง แบ่งเป็น 6 ประเภท (จัดแบ่งตามแนวทางการสำรวจด้านวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม) ประกอบด้วย คณะช่างฟ้อนเล็บพระธาตุซิงแกง การทำกะโหลก การทำล้อเรือ ผ้าทอมือตีนจกแม่วังช้าง ตำนานพระธาตุซิงแกง การเล่นล้อหรีง ประเพณีสงกรานต์พระธาตุซิงแกง และป่าเต็งเคียนงาม จากเดิมการจัดเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมีเพียงการบอกเล่าและพึ่งพาเพียงการจดจำทำให้เสี่ยงต่อการสูญหาย แต่งานวิจัยนี้ทำการบันทึกผลการศึกษายอย่างเป็นระบบแล้วพรรณนาข้อมูลตามหลักวิชาการ และมีการรายงานผลคืนข้อมูลให้กับชุมชนในรูปแบบแผ่นพับที่สวยงามมีความร่วมสมัยสามารถใช้ประชาสัมพันธ์ตำบลพระธาตุซิงแกงได้เป็นอย่างดี การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน (SWOT analysis) พบว่ามีจุดแข็งหลายประการในอันที่จะสนับสนุนการดำรงไว้ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง เช่น มีพระธาตุซิงแกงอายุเก่าแก่เป็นศูนย์รวมจิตใจชุมชน มีผู้นำทางศาสนาที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

คำสำคัญ: พระธาตุซิงแกง / พะเยา / วัฒนธรรมท้องถิ่น / สำรวจ

Abstract

The aim of this research is to survey the culture capital of a small community with a long history of their own namely Phra That King Kaeng District, Amphur Muang, Phayao Province. The outcome of this research resulted in a collection as well dissemination of the data from the survey in a systematic manner in accordance to an academic standard. This study used a semi-structured interview to collect data with respect to local culture and wisdom. Key informants divided in 2 groups: religious leaders consisted of 2 monks and

knowledgeable people including local wise-men/women and an official from the Cultural Office, Phayao (who was assigned to Phra That King Kaeng District) resulted in 13 people in total. The result showed that there were 8 unique cultural aspects classified into 6 categories (according to a guideline for cultural survey published by the Cultural Office). These cultural aspects include a traditional Northern Thailand dance troupe of Phra That King Kaeng; making of a signaling device, “Kalow”; crafting a cart wheel, “Low-Wern”; a handmade textile, “Mae Wang Chang”; a toy, “Lor Hring”; a Bhudha’s relic cleaning ceremony of Phra That King Kaeng, a gigantic Iron wood-dominated forest. In the past, a local cultural data was recorded in a form of a story-telling and relied heavily on the listeners’ memories. This approach causes a risk of losing a large proportion of information. In contrast, this research seeks to record the data in a systematic way and subsequently describe the data based on an academic methodology. Ultimately, the analyzed data was returned to the community in the form of a well-designed pamphlet which is perfect to use as a mean to promote Phra That King Kaeng District. SWOT analysis suggested that the community has several strong points to sustainably maintain their local cultural capital. These include the long-history stupa, Phra That King Kaeng which acts as a spiritual center of the community and the religious leaders who were also important local wisemen.

Keyword: Phra That King Kaeng / Phayao / Local culture / Survey

1. บทนำ

จังหวัดพะเยามีประวัติศาสตร์และความรุ่งเรืองด้านวัฒนธรรมมายาวนานตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 (จารุวรรณ โปษยานนท์ และวศิน ปัญญาบุตรตระกูล, 2558) เนื่องจากเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมล้านนาแต่ดั้งเดิม แต่เป็นที่น่าเสียดายหากศิลปวัฒนธรรมที่ดีทั้งหลายเหล่านี้จะหายสาบสูญไป ถ้าไม่ได้รับการอนุรักษ์หรือสืบทอด โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนห่างไกล ปราศจากความสำคัญในเชิงการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดพะเยา เช่น อำเภอจุน ที่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองพะเยามาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นระยะทาง 66 กิโลเมตร อันปรากฏว่าแต่เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งชุมชนโบราณเรียกว่า เวียงลอ จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน พบว่า การเก็บและรวบรวมข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรม ของชุมชน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ยังมิได้กระทำอย่างเป็นรูปธรรมและยังหาหลักฐานอ้างอิงชัดเจนไม่ได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์น้อย ถ้าองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะถูกบันทึกอย่างเป็นระบบ เกิดเป็นแหล่งทุนทางวัฒนธรรมเพื่อมอบเป็นมรดกแก่เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

“ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) ถูกนำเสนอครั้งแรกโดยปิแอร์ บูร์ดิเยอ ว่าเป็นทุนที่เกิดจากการสะสมในตัวตนของบุคคลเมื่อถูกหล่อหลอมและผลิตซ้ำจากสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมเช่นนี้จะนำไปสู่คุณสมบัติติดตัว เช่น ความรู้ ธรรมเนียม กิริยามารยาท ที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ด้วยเหตุฉะนี้จึงสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ธำรงรักษาระดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป (อุทิศ ทาหอมและคณะ, 2558) ในสังคมไทยปัจจุบันเริ่มให้ความสนใจทุนทางวัฒนธรรมในมิติที่จับต้องได้โดยขยายความให้ครอบคลุมทุนวัฒนธรรมที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น อัญชิชา มั่นคง (2560) พบว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อน จังหวัดพะเยา ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.25 คิดเป็นร้อยละ 85.00) โดยระบุว่าชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนหากนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่าง ซึ่งมุมมองนี้สอดคล้อง

กับแนวคิดการขับเคลื่อนประเทศด้วย “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” อันมีจุดเด่นที่การใช้ความคิดผสมผสานกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ ต่อยอดศิลปวัฒนธรรมเพื่อรังสรรค์ผลงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ สามารถเพิ่มมูลค่า การผลิตภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าบริการ ภาคเกษตร และการท่องเที่ยว เป็นต้น (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2559) ด้วยเหตุนี้ สรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีคุณค่าในตัวเองทั้งที่มีมูลค่าวัดได้เป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงิน พบได้ในทุกสังคมไม่ว่าชนชั้นใดก็ตาม ขนาดเล็กแต่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนานอย่างตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน ซึ่งอาจมีทุนทางวัฒนธรรมของตนที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ต่างจากชุมชนขนาดใหญ่ที่เคยถูกศึกษาและบันทึกไว้แล้วอย่างดี ที่พบตามอาณาเขตโดยรอบ ศูนย์กลางอำนาจการปกครองของอำเภอเมืองจังหวัดพะเยา

ตำบลพระธาตุซิงแกงเป็นตำบลที่แยกมาจาก ตำบลจุน มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 5,438 คน จาก 1,988 ครัวเรือน (กรมการปกครอง, 2564) เป็นพื้นที่มีเรื่องเล่ามูขปาฐะ และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีรูปแบบของตน จนเกิดเป็นจารีตและงานช่างในชุมชนขึ้น ซึ่งมีทั้งรับเข้ามาและพัฒนาขึ้นโดยชุมชนเอง และที่สำคัญมีพระธาตุเก่าแก่โบราณ คือ “พระธาตุซิงแกง” เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนทั้งตำบล ซึ่งมักจะถูกกล่าวอ้างถึงในเอกสารต่างๆ ของล้านนา อาทิ ในโคลงร้อยกลอน หรือโคลงวุดโต ที่เขียนบรรยายเกี่ยวกับพระธาตุต่างๆ ในภาคเหนือของกวิล้านนา คำให้วพระบาทพระธาตุของครูบาศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอสิ จังหวัดลำพูน ไหว้พระแม่กตลขอยามวันของครูบาโสภา โสภโณ วัดท่าโป่ง เมืองเชียงใหม่ และตำนานพระเจ้าตนหลวง แห่งวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2558) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่นำร่องในการศึกษา สืบค้น และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านของอำเภอจุน จังหวัดพะเยา ออกสู่กลุ่มเยาวชนและนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น

มหาวิทยาลัยพะเยา ในฐานะที่เป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งเดียวในจังหวัดพะเยา มีความพร้อมทั้งทางด้านทรัพยากรบุคลากร สถานที่ เครื่องมือ และยังสามารถเป็นแหล่งความรู้ที่ยั่งยืนได้ ดังนั้น การสำรวจ การรวบรวมข้อมูล และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมที่ดีทั้งหลายเหล่านี้ได้ถูกเผยแพร่และถ่ายทอดสู่เยาวชนและผู้สนใจ

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อทราบต้นทุนวัฒนธรรม องค์ความรู้ธรรมชาติวิทยาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

2.2 เพื่อบันทึกและเผยแพร่ผลการศึกษาอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ สร้างความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของตน

3. วิธีการศึกษา

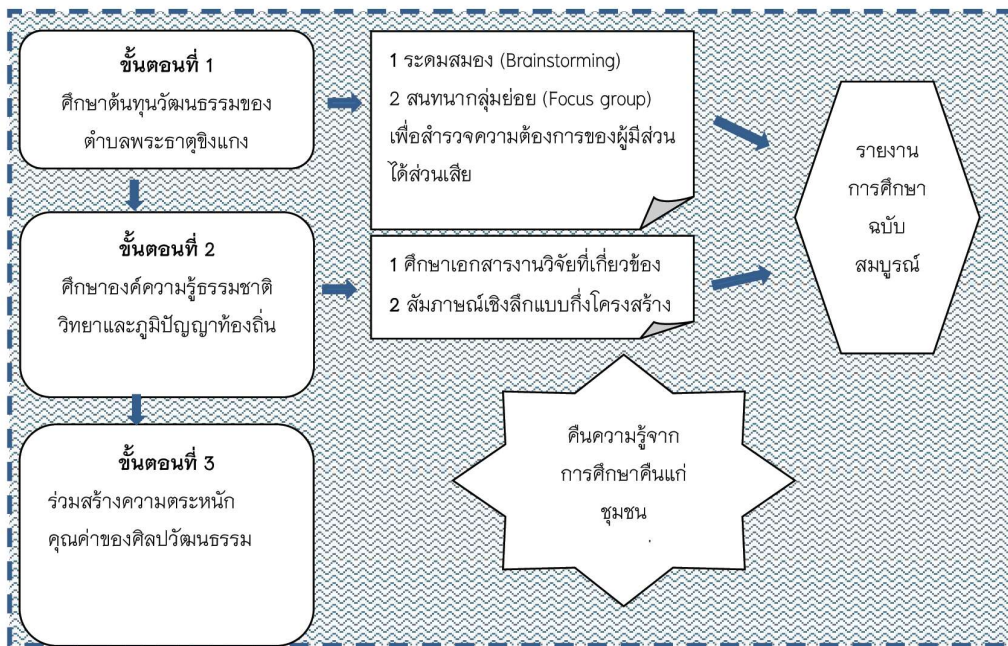
3.1 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา
2. ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษารวบรวม เรื่องราว ประเพณีและทรัพยากรทางธรรมชาติเด่นที่ควรค่าแก่การบันทึกและเผยแพร่อย่างเป็นระบบ รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชนพระธาตุซิงแกง (SWOT Analysis) (GÜRel 2017) เมื่อต้องการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้อย่างยั่งยืน
3. ด้านประชากร ประชากรที่ศึกษาเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เน้นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัด

พะเยา ประกอบด้วยประชากรกลุ่มเป้าหมายหลัก 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส และกลุ่มผู้รู้ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา (รับผิดชอบตำบลพระธาตุช้างแกง) ผู้ศึกษาเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Key Informants) ในลักษณะคุณภาพที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงลึก

3.2 กรอบแนวคิด (conceptual framework)

รูปที่ 1 กรอบแนวคิด

3.3 ขั้นตอนดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องจากข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย หนังสือ แผ่นพับ คำบอกเล่า และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสืบหาข้อเท็จจริงนำมาประมวลและกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร มาสร้างเป็นแบบสอบถามกึ่งสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นศึกษาภาคสนาม (Field Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) การระดมสมอง (Brainstorming) การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) และการใช้แบบสอบถามประกอบ (Mathers et al. 1998) ซึ่งแบ่งกลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น 2 กลุ่ม โดยออกแบบแบบสอบถามประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 รายละเอียดของวัฒนธรรมเด่นอันควรค่าแก่การบันทึก ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของตำบลพระธาตุซิงแกง ตามแนวทางการสำรวจด้านวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมคือ 1) ศิลปะการแสดง 2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กีฬาภูมิปัญญาไทย 5) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 7) ภาษา (<http://www.culture.go.th/subculture4/>)

ส่วนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการและเผยแพร่ข้อมูลทางวัฒนธรรมของตำบล

4. ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) สำหรับการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์และการจัดกลุ่มสนทนา การจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน (SWOT analysis) ในการดำรงไว้ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างยั่งยืน รวมถึงใช้อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา โทรศัพท์เคลื่อนที่ สมุดบันทึกและเครื่องเขียนต่างๆ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษามีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. จัดทำทะเบียนของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ชักชวนความเข้าใจกับผู้ตอบแบบสอบถาม ถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการตอบแบบสอบถาม
3. เก็บรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมาย จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม จำนวน 15 คน ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลก่อนออกจากพื้นที่
4. ดำเนินการประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แล้วสรุปผลการศึกษา

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปข้อมูลจากการปฏิบัติงานภาคสนามและเสนอผลด้วยการพรรณายึดตามแนวทางการสำรวจด้านวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมทั้ง 7 ด้าน

4. ผลการศึกษา

4.1 การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน

ระดมความคิดเห็นของชุมชน โดยเชิญสมาชิกสภาวัฒนธรรมตำบลพระธาตุซิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยาและคุณมนต์รัก ชีรานุสรณ์ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อโครงการ (รูป 2) ข้อดีของการประชุมร่วมกับสมาชิกสภาวัฒนธรรม คือเป็นบุคคลที่คัดเลือกแล้วจากหลากหลายอาชีพ และโดยมากเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนจนอาจเรียกได้ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านได้หลายคน เช่น ท่านพระครูนิพัฒน์พัฒนกิจ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุซิงแกง พ่อตา มณีชัย พ่อนวน ศรีวิชัย เป็นต้น จากการระดมความคิดเห็นทำให้สามารถแยกแยะศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นที่ภาคภูมิใจของชุมชนได้ 6 ประเภท ตามแนวทางการรวบรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

รูปที่ 2 การประชุมร่วมรับฟังความคิดเห็นจากสภาคณะวัฒนธรรมตำบลพระธาตุซังแก อำเภोजุน จังหวัดพะเยา
ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุซังแก (ภาพโดย สิริวัฒน์ บุญชัยศรี)

4.2 ผลการสำรวจ

จากการสำรวจผู้วิจัยพบศิลปวัฒนธรรมเด่นของตำบลพระธาตุซังแกจำนวน 8 เรื่อง แบ่งเป็น 6 ประเภท ดังแสดงในตารางที่ 1 แต่บทความนี้คัดเลือกเฉพาะศิลปวัฒนธรรมเด่นจำนวน 3 เรื่องเพื่อนำเสนอในรายละเอียด เนื่องจากทั้ง 3 เรื่องอ้างอิงข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจครั้งนี้เป็นหลักอีกทั้งพบการบันทึกวัฒนธรรมทั้ง 3 เรื่องนี้ในแหล่งอ้างอิงอื่นน้อยมาก จึงมีความใหม่และความน่าสนใจในตัวเองสูงเหมาะแก่การเผยแพร่

4.2.1 ศิลปะการแสดง: คณะช่างฟ้อนเล็บพระธาตุซังแก

คณะช่างฟ้อนเล็บยึดการรำรำตามแบบนาฏศิลป์ล้านนา แสดงถึงความอ่อนช้อยและผู้แสดงต้องสวมเล็บมือเหล็กยาวสำหรับคณะฟ้อนเล็บของตำบลพระธาตุซังแก ริเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2552 เพื่อตอบรับโครงการ “ลานธรรมลานวิถีไทย” ของกระทรวงวัฒนธรรม โดยมีทุนเริ่มต้นเพียง 10,000 บาท จึงได้มีการระดมแม่บ้านจำนวน 5 คนจาก 9 หมู่บ้านในตำบลพระธาตุซังแกมาฝึกฝนทำรำที่วัดพระธาตุซังแก เมื่อจบการอบรมพบว่าได้ผลตอบรับที่ดีจึงจัดให้มีการอบรมรอบที่ 2 ให้แม่บ้านจำนวน 10 คนจากทุกหมู่บ้าน จึงเล็งเห็นโอกาสในการขยายผลต่อไป โดยให้แม่บ้านทั้ง 15 คนเป็นวิทยากรเผยแพร่ศิลปะการฟ้อนเล็บแก่ผู้สนใจในหมู่บ้านของตน ก่อนจะระดมช่างฟ้อนทุกคน (222 คน) มาฝึกซ้อมร่วมกันที่วัดพระธาตุซังแกอีกครั้ง เพื่อความเป็นระเบียบพร้อมเพรียงกัน โดยการแสดงครั้งแรกคืองานสร้างน้ำพระธาตุซังแก พ.ศ. 2552 และกระทำสืบมาเป็นประจำทุกปี (รูป 3) ปัจจุบันมีช่างฟ้อนลงทะเบียนไว้จำนวนทั้งสิ้น 555 คน แต่มักนำออกแสดงประมาณ 200 คนในโอกาสอื่นนอกจากประเพณีสร้างน้ำพระธาตุซังแกแล้ว คือ งานประเพณีสลากภัตวัดพระธาตุซังแก งานบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง งานรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ หรืองานอื่นใดที่ได้รับเชิญจากจังหวัดพะเยา คณะช่างฟ้อนวัดพระธาตุซังแกนุ่งผ้าซิ่นลายก่านคอควาย สวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอก คอกลม หรือคอจีนผ่าอก เก้าอี้ผมมวยโดยขมวดมวยด้านท้ายทอย ทัดดอกไม้ประเภทดอกเอื้อง จำปา กระดังงา หรือลีลาวดี และอุบะห้อย/ปิ่นดอกไม้ไหวเพื่อความสวยงาม สวมเล็บทั้งแปดนิ้ว ห่มสไบเฉียงจากบ่าซ้ายไปเอวขวาทับด้วยสังวาล ติดเข็มกลัด และอาจสวมกำไลข้อมือ ทั้งนี้ช่างฟ้อนทุกคน “ไม่จำเป็น” ต้องยึดรูปแบบการแต่งกายดังบรรยายข้างต้นข้างต้นอย่างเคร่งครัด เนื่องจากข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์ของช่างฟ้อนแต่ละคน (รูป 3) ปัจจุบันมีการดาเนินการรวบรวมทุนทรัพย์เพื่อผลิตผ้าทอสันกำแพงด้วยตนเอง สำหรับตัดเย็บเสื้อและผ้าซิ่นสันกำแพงสีฟ้าลายดอกซังแกจำนวน 250 ชุด เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของคณะช่างฟ้อนเล็บพระธาตุซังแก (พระสัทยาจักรกิจนิธิน, 2564)

4.2.2 งานช่างฝีมือดั้งเดิม: ผ้าทอมือตีนจกแม่วังช้าง

ผ้าฝ้ายทอมือตามแบบฉบับโบราณของชาวล้านนา ผู้ทอ (กรณีนายพล พรหมเสน) ได้รับการถ่ายทอดวิชาจากมารดาบวกับประสบการณ์จากการทอผ้าร่วมกับกลุ่มทอผ้าฝ้ายแม่วังช้าง รวมถึงการศึกษาดูงานตลอดระยะเวลาร่วมสิบปี ทอด้วยมือโดยใช้ขนาดหน้ากว้าง 1.2 เมตร เลือกผสมสีเส้นของเส้นฝ้ายที่เอาตามความเหมาะสมและจินตนาการของผู้ทอ ยืนพื้นบนลวดลายของท้องถิ่นสร้างสรรค์จากผ้าทอลายจกจังหวัดแพร่ปรับให้เป็นแนวทางของอำเภอจุน จังหวัดพะเยา เลือกเน้นสีแดงตามแบบผ้าตีนจกอำเภอแม่แจ่มจังหวัดเชียงใหม่ และ ลวดลายดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะพิเศษที่มีสีเส้นและลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตน (รูป 4) นอกจากนายพล พรหมเสนแล้วยังปรากฏกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่วังช้างประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 50 ราย จากรายงานมีการศึกษาพบว่า กลุ่มกลุ่มทอผ้าตีนจกมีปัญหาการจัดการกลุ่มในหลายมิติ เช่น ด้านคน ด้านการเงิน และ ด้านการจัดการ สมควรส่งเสริมกำหนดโครงสร้าง มอบหมายหน้าที่ กำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การปฏิบัติงาน ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะทำให้กลุ่มทอผ้าตีนจกมีการพัฒนาในทุกๆ ด้านมีความเข้มแข็งและมั่นคง (จุฑามาศ กุลยวิชัย และคณะ, 2562)

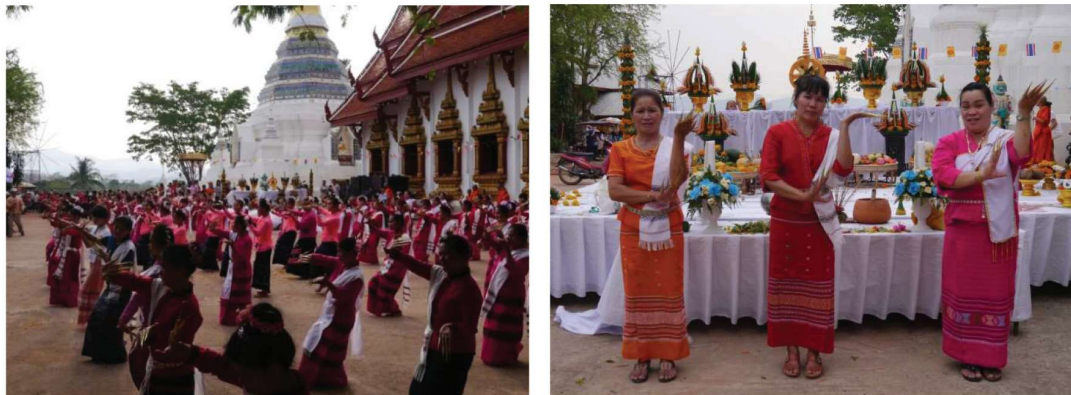
4.2.3 ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล: ป่าตะเคียนงาม

เป็นผืนป่าที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุซางแกมมานมนาน มีสภาพเป็นป่าดิบเขา ผู้คนท้องถิ่นอาศัยเพียงเป็นที่สัญจรผ่านไปมาระหว่างเขตอำเภอจุนกับอำเภอปงที่อยู่ติดกัน ไม่มีผู้ใดกล้าตัดไม้ทำลายสภาพผืนป่า เนื่องจากเล็งเห็นความสำคัญของศักยภาพเป็นแหล่งต้นน้ำแก่ผู้อาศัยโดยรอบและความยำเกรงต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ลักษณะเฉพาะที่แสดงอัตลักษณ์คือมีสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่ผิวดินกับสภาพป่าในทั่วไปโดยรอบ ซึ่งเป็นป่าพรุหรือป่าเต็งรัง พันธุ์ไม้เด่นล้วนเป็นไม้ที่พบได้ในป่าดิบเท่านั้น นั่นคือ ตะเคียนทอง (*Hopea odorata* Roxb) มะไฟป่า (*Baccaurea ramiflora* Lour) กล้วยไม้สิงโต (*Bulbophyllum* sp.) มะเดื่อป่า (*Ficus hispida* L.f.) ยมหิน (*Chukrasia tabularis* A. Juss.) ยมหอม (*Toona ciliata* M. Roem.) พระเจ้าห้าพระองค์ (*Acrocarpus fraxinifolius* Wight & Arn.) ยาง (*Dipterocarpus alatus* Roxb.) ต้าง (*Trevesia palmata* (Roxb. ex Lindl.) Vis.) มะม่วงเลือด (*Knema angustifolia* (Roxb.) Warb) สะบ้า (*Entada phaseoloides* (Linn.) Merr) จุดเด่นที่สำคัญที่สุด คือ ต้นตะเคียนทองขนาด 3 คนโอบที่ปรากฏทั่วไปในบริเวณใจกลางผืนป่า (รูป 5) ปัจจุบันมีความพยายามที่จะ (1) ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของตำบลพระธาตุซางแกม ดังคำขวัญที่ว่า “ศักดิ์สิทธิ์พระธาตุซางแกม แหล่งวัฒนธรรมล้ำค่า อนุรักษ์ป่าตะเคียนงาม มะขามหวานล้ำ ทำการเกษตรพอเพียง” มีผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ร่วมลงพื้นที่สำรวจป่าต้นตะเคียนงาม พร้อมทั้งทำพิธีบวงสรวง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำลำธารให้มีความอุดมสมบูรณ์ และสร้างความสำนึกแก่ชุมชนในการดูแลรักษาธรรมชาติ (2) สร้างเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืชสมุนไพรและกัวเตลายตามธรรมชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจาก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ในการรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรมาปลูกในพื้นที่ป่าแห่งนี้ เพื่อประโยชน์ด้านการอนุรักษ์พืชสมุนไพรและสร้างรายได้แก่ผู้คนในท้องถิ่นอีกด้วย และ (3) จัดเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคขั้นดี จากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ทะลายกันลำห้วยที่ไหลจากป่าตะเคียนงามสู่หมู่บ้าน เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลางขนาดความจุ 1,800,000 ลูกบาศก์เมตร ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเผยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างต้นทุนทางวัฒนธรรมกับทรัพยากรธรรมชาติของตน การอนุรักษ์ป่าตะเคียนงามเรื่องเล่าเพื่อสร้างความยำเกรงต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและกิจกรรมบวชป่าแสดงถึงประยุกต์ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อผลิตซ้ำกระบวนการทางความคิดสำนึกในอำนาจเหนือธรรมชาติและพิธีกรรมต่างๆ การสร้างเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืชสมุนไพรในเขตป่าตะเคียนงามเป็นการต่อลมหายใจภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านในชุมชน โดยเป็นแหล่งวัตถุดิบชั้นยอดแก่หมอเมือง สร้างความตระหนักในวัฒนธรรมการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคและส่งเสริมการส่งต่อวัฒนธรรมชุดนี้ให้สืบทอดต่อไปในชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปผลการสำรวจด้านศิลปวัฒนธรรมด้านของตำบลพระธาตุซู่แกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ชื่อวัฒนธรรมที่สำรวจ	ประเภท	ผู้ให้ข้อมูล	รายละเอียด
1. คณะช่างฟ้อนเล็บพระราชดู่ซู่แกง	ศิลปะการแสดง	นางลัญญา ธงสิทธิ์	คณะฟ้อนเล็บของตำบลพระธาตุซู่แกง ริเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2552 ทำการร่ายตามแบบภูติศิลป์ล้านนา แสดงถึงความอ่อนช้อยและผู้แสดงต้องสวมเล็บมือเหล็กยาว
2. การทำกะโหล่	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	นายดา มณีชัย	เครื่องมือผลิตเสียงโดยการตีเพื่อส่งสัญญาณกับคนในชุมชนและจังหวะการตีเป็นสัญญาณให้ทราบว่าเป็นการเรียกประชุม หรือเตือนภัย ลักษณะเป็นวัตถุทรงกระบอก ขุดรูตรงกลาง ทำจากไม้ตะเคียน ไม้เขาคาวย ฯลฯ แห้งดีทำจากไม้ต้นเช่นกัน
3. การทำล้อเก็น	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	นายดา มณีชัย	เป็นยานพาหนะที่ผลิตจากไม้ มีการเหลาไม้ให้เป็นวงขนาดใหญ่ (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร) สำหรับเป็นส่วนล้อของล้อเก็น การขับเคลื่อนอาทิตย์การลากของโคและกระบือที่ผ่านการฝึกฝนแล้ว
4. ผ้าทอมือตีนจกแม่วังช้าง	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	นายพล พรหมเสน	ผ้าตีนจกที่มีสีสัน และลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รังสรรค์จากผ้าทอลายจกจังหวัดแพร่ปรับให้เป็นแนวทางของอำเภอจุน จังหวัดพะเยา เลือกลิ้นสีแดงตามแบบผ้าตีนจกอำเภอแม่แจ่มจังหวัดเชียงใหม่ และ ลวดลายดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. ตำนานพระธาตุซู่แกง	วรรณกรรมพื้นบ้าน	พระครูมิโนพัฒน์กิจ	ตำนานบอกเล่าสืบต่อกันมาสู่รุ่น และจากคนในท้องถิ่นผู้สนใจภายนอกผู้คนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เกิดเทศกาลมีการเฉลิมฉลองพระธาตุทุกปี และยังใช้พระธาตุเป็นแหล่งยึดมั่นทางจิตใจสร้างความสามัคคีในชุมชน
6. การเล่นล้อหรีง	กีฬาภูมิปัญญาไทย	นายดา มณีชัย	ของเล่นเด็ก มีล้อไม้ 1 ล้อและแกนขนาดยาวทำจากไม้ไผ่ วัตถุประสงค์เพื่อการแข่งขันด้านความเร็ว ผลัดเสียงกริ่งขณะเคลื่อนไหวยิ่งดูความสนใจผู้เล่น
7. ประเพณีสงกรานต์พระราชดู่ซู่แกง	แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล	พระสัตยาจักรจิณโณ	ประเพณีสงกรานต์ทางภาคเหนือ (แตกต่างเดียวเหมือนเมษายน) ซึ่งการสงกรานต์ในเดือน 7 ตามปฏิทินล้านนาก็เพราะเลขคี่นับว่าไม่ปกติสำหรับการสร้างพระธาตุของทางภาคเหนือ แต่มีเหตุให้เชื่อว่าที่กระทำกันในเดือน 7 ตามปฏิทินล้านนาก็เพราะพระธาตุก่อสรางเสร็จสิ้นในเดือนนี้ โดยปฏิบัติสืบกันมานานกว่า 100 ปี ริเริ่มจากการที่เจ้าผู้ครองนครมาดั่งดลยเมืองพะเยายังอยู่ภายใต้การปกครองของนครน่าน เมื่อครั้งออกเยี่ยมแคว้นและอยู่พักขบวนช้าง ม้า ณ ที่แห่งนี้
8. ป่าตะเคียนงาม	ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	นายอุทิศ คุณารูป	เป็นผืนป่าที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุซู่แกงมานาน มีสภาพเป็นป่าดิบเขา ผู้คนท้องถิ่นอาศัยพืชเป็นไม้สัจจระผ่านไปมากระหว่างเขตอำเภอจุนกับอำเภอปงที่อยู่ติดกัน ไม่มีผู้ใดกล้าตัดไม้ทำลายสภาพผืนป่า เนื่องจากเล็งเห็นความสำคัญของการรักษาเป็นแหล่งต้นน้ำแก่ผู้อาศัยโดยรอบ ลักษณะเฉพาะที่แสดงอัตลักษณ์ คือ ต้นตะเคียนทองขนาด 3 คนโอบที่ปรากฏทั่วไปในบริเวณใจกลางผืนป่าสร้างความอัศจรรย์ใจแก่ผู้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง

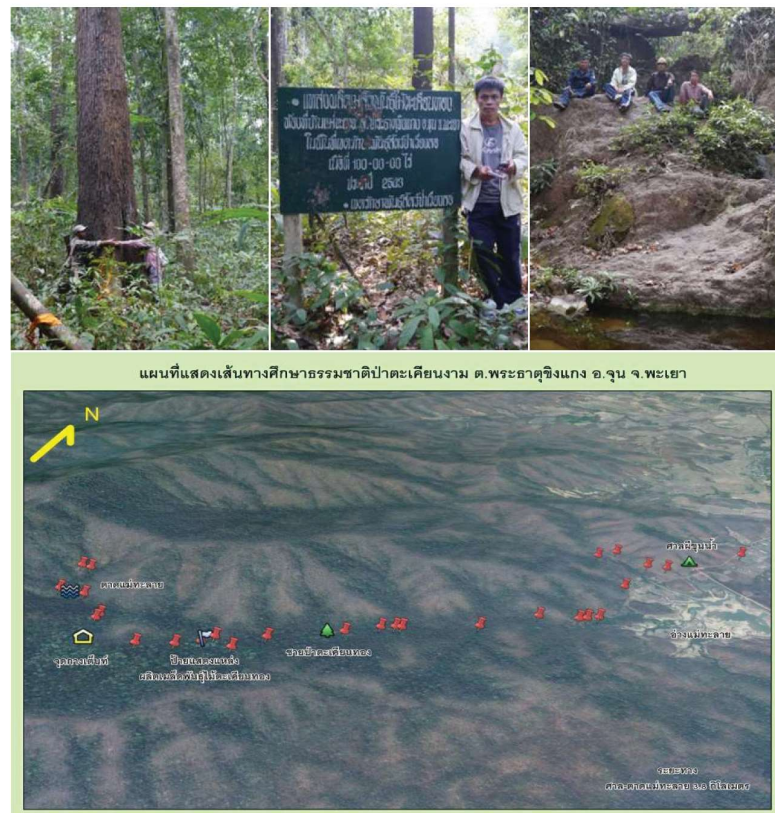
*หมายเหตุ แบ่งประเภทตามแบบสำรวจของกระทรวงวัฒนธรรม

รูปที่ 3 (ซ้าย) การฟ้อนเล็บเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในงานสงกรานต์ตุงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โดยคณะช่างฟ้อนมากกว่า 200 คน และ (ขวา) การแต่งกายของช่างฟ้อนเล็บในทำรำบัวชูฝัก (ภาพโดยสิริวิวัฒน์ บุญชัยศรี)

รูปที่ 4 (บน จากซ้ายไปขวา) ลายดอกมะลิ ลายดั้งเดิม ลายดอกผักแว่น ตามลำดับ (ล่าง จากซ้ายไปขวา) ลายโคม ลายนกคู่ ลายเอวสามชั้น ตามลำดับ (ภาพโดย ประพนธ์ เครือวัลย์)

รูปที่ 5 ภาพถ่ายป่าเต็งรัง (บน จากซ้ายไปขวา) ต้นเต็งรังทอง ป้ายโครงการขยายพันธุ์เต็งรังทองและ
น้ำตกตาดทะเลลาย ตามลำดับ (ล่าง) แผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติ (ภาพโดย ประพนธ์ เครือวัลย์)

หลังการสำรวจเสร็จสิ้นมีการประชุมหารือเพื่อคืนความรู้จากการวิจัย ซึ่งทุกคนที่ร่วมประชุมโดยเฉพา
กรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลพระธาตุเชิงแกงมีความพอใจกับผลการสำรวจมากและมีความยินดีกับแผนพับเผยแพร่
ผลการสำรวจ (รูป 6) ที่ผลิตโดยทีมสำรวจ ซึ่งมีรูปแบบสวยงามร่วมสมัยสามารถใช้ประชาสัมพันธ์ตำบลพระธาตุเชิง
แกงได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสื่อกลางเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของตำบลพระธาตุเชิงแกงอีกหนทางหนึ่ง แม้ว่าในปัจจุบัน
องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุเชิงแกงยังไม่มีนโยบายและแผนงานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ชัดเจน แต่ยังคงให้
ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมของใน 2 อำเภอ คือ 1) บรรจุให้ “การส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ศาสนา
ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในท้องถิ่น” เป็นหนึ่งในพันธกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุเชิงแกง
และ 2) มีแผนการดำเนินงานด้านประเพณีวัฒนธรรมของตำบลพระธาตุเชิงแกง ประจำปี 2564 ซึ่งรวมเอาประเพณี
สงกรานต์พระธาตุเชิงแกงไว้ด้วย

รูปที่ 6 แผนที่ประชาสัมพันธ์ตำบลพระธาตุขิงแกง ผลผลิตจากการสำรวจ (ภาพโดย สิริวัฒน์ บุญชัยศรี)

4.3 การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชนพระธาตุซิงแกง (SWOT Analysis) ในการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างยั่งยืน

ข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์และจากการทำงานภาคสนามตลอดระยะเวลา 11 เดือนของผู้วิจัย ถูกวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งด้วยเทคนิค SWOT analysis เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนพระธาตุซิงแกงในการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างยั่งยืนตามทฤษฎีของผู้วิจัย ผลการวิเคราะห์สามารถแสดงในรูปของตารางแจกแจงดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชนในการรักษาทุนทางวัฒนธรรมโดยเทคนิค SWOT analysis

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
1. ชุมชนขนาดเล็กง่ายต่อการรณรงค์ 2. พระธาตุซิงแกงอายุเก่าแก่เป็นศูนย์รวมจิตใจชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง 3. ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ เหมาะสมกับการพักผ่อนหรืออยู่อาศัย 4. มีผู้นำทางศาสนาที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น เช่น ท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุซิงแกง 5. มีการเก็บรวบรวมเอกสารโบราณล้านนา (ปับสา) จำนวนมากที่วัดพระธาตุซิงแกง สามารถผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมได้ง่าย	1. ยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน 2. ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง 3. ผู้รู้หลายท่านอายุมาก
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก	
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
1. สิ่งเร้าจากกระแสโลกาภิวัตน์ต่ำกว่าชุมชนอื่นเนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองใหญ่ 2. กระแสการท่องเที่ยววัฒนธรรมกระตุ้นให้ชุมชนต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นทุนสำหรับอนาคต	1. ขาดหน่วยงานสนับสนุนอย่างเป็นทางการ 2. งบประมาณจำกัด

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนพระธาตุซิงแกงพบว่ามีความเข้มแข็งหลายประการในอันที่จะส่งเสริมการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยจุดแข็งที่ค้นพบเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับพระธาตุซิงแกงอย่างมาก อาทิเช่น เป็นศูนย์รวมจิตใจชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นสถานที่รวบรวมเอกสารโบราณล้านนา (ปับสา) ท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุซิงแกงเป็นปราชญ์ท้องถิ่นผู้มีบทบาทเด่นด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับของชุมชนอย่างกว้างขวาง ในทางตรงกันข้ามจุดอ่อนของชุมชนพระธาตุซิงแกงในประเด็นนี้ การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องอาศัยเยาวชนของชุมชนเองเนื่องจากบรรดาผู้รู้ท้องถิ่นล้วนเป็นสูงวัยแล้วทั้งสิ้น แต่กระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลต่อเยาวชนจนละเลยในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

อย่างไรก็ดีในข้อนี้เราสามารถแก้ไขได้ด้วยการรณรงค์ให้เกิดสำนึกรักษ์วัฒนธรรม หรือสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจหากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นจริงในตำบลพระธาตุซาง เนื่องจากปัจจุบันมีการผลักดัน “ชวงนกยูง” ของอำเภอจุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพะเยาในระดับประเทศและเอเชีย เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกเพิ่มเติมพบว่าชุมชนพระธาตุซางมี**โอกาส**มากกว่าเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น กล่าวคือ ที่ตั้งของชุมชนห่างไกลจากเมืองใหญ่ทำให้ถูกรบกวนต่ำ ทำให้เกิดแรงดึงดูดในแง่ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สุดท้าย**อุปสรรค**ที่ผู้วิจัยเล็งเห็น คือ ยังขาดการเสริมแรงจากหน่วยงานภายนอกในหลายด้านอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะด้านงบประมาณเนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กจึงได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างจำกัดหรือองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถเก็บรายได้มากพอเพื่อดำเนินกิจกรรมรณรงค์และประชาสัมพันธ์ได้อย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง

5. สรุป อภิปรายผลการศึกษา

5.1 บทสรุป

ตำบลพระธาตุซาง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ยังมิได้ถูกกระแสการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานสากลเข้าปกคลุมมากนักเมื่อเทียบกับอำเภอเมืองหรือจังหวัดใกล้เคียง จึงยังสามารถพบเห็นผู้คนบางส่วนยังคงยึดรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ทำให้การสืบค้นศิลปวัฒนธรรมหลายด้านกระทำได้ง่าย นอกจากนี้ยังมีความโชคดีที่ท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุซางเป็นปราชญ์ชุมชนที่มีความรอบรู้ เก็บรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นไว้เป็นจำนวนมากทำให้สืบค้นข้อมูลได้อย่างสะดวกอีกทางหนึ่ง อนึ่ง ควรมีการขยายผลการสืบค้นข้อมูลให้ลึกซึ้งมากขึ้นทั้งจากบรรดาหลักฐานเชิงวัตถุ เรื่องเล่ามุขปาฐะ และการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาประมวลร่วมกันเพื่อแปลความหมายของศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาเหล่านี้ อีกทั้งควรเชื่อมโยงเข้ากับศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อหาวัฒนธรรมร่วมรากและจุดต่างที่น่าสนใจ อันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้านวิชาการที่สามารถนำไปเผยแพร่ต่อไปตามหลักวิชาการต่อไปทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ความรู้จากการวิจัยชุดนี้นอกจากจะถูกจารึกไว้ในบทความนี้ตามระเบียบวิธีวิจัยในวารสารวิชาการฉบับนี้แล้ว ยังถูกนำเข้าสู่ฐานข้อมูลของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา (<https://www.m-culture.go.th/phayao/main.php?filename=index>) เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและต่อยอดความรู้ในอนาคต

5.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

5.2.1 ควรแสวงหาวิธีการสร้างรายได้จากต้นทุนศิลปวัฒนธรรมของตนอย่างยั่งยืน เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านให้ความรู้ผู้มาเยี่ยมชมสักการะพระธาตุซาง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น

5.2.2 ควรผูกพันทางวัฒนธรรมของตำบลพระธาตุซางเข้ากับกระแสนุรักษ์นกยูงไทยในถิ่นที่อยู่อาศัยธรรมชาติ “เมืองรักษนกยูงไทยระดับโลก” ตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2563 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 เชียงใหม่, 2563) ที่มีต้นกำเนิดจากการท่องเที่ยวชวงนกยูง ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา อาจเพิ่มโอกาสให้มีการจัดสรรงบประมาณแก่ชุมชนพระธาตุซางเพื่อดำเนินการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสร้างตลาดด้านการท่องเที่ยวจากต้นทุนวัฒนธรรมของชุมชน

5.2.3 ควรมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างปราชญ์ชาวบ้านและนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเพื่อเปิดโลกทัศน์และลดอคติของแต่ละบุคคลลง อันเป็นการลดระยะห่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน จึงสมกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่กล่าวว่า “ปัญญา เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน”

5.2.4 ควรรื้อฟื้นรายวิชาพะเยาศึกษา สำหรับหมวดวิชาศึกษาทั่วไปสำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา เนื่องจากนิสิตที่ร่ำเรียนสรรพวิชา ณ มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีควรละเลยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา จึงจะได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตแห่งดินแดนล้านนาอย่างสมภาคภูมิ

6. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนวิจัยด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยพะเยา

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมการปกครอง. (2564). ระบบสถิติทางทะเบียน. เข้าถึงได้จาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2564.
- [2] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559). ทุนวัฒนธรรมไทยสู่การสร้างสรรค์เศรษฐกิจ. อุตสาหกรรมสาร, 58, 5–8.
- [3] จักรแก้ว นามเมือง. (2551). ทุนทางวัฒนธรรม. ใน คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บรรณาธิการ), วัฒนธรรมไทย (Thai Culture). (276 น.). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดนวสาลี. การพิมพ์.
- [4] จารุวรรณ โปษยานนท์ และวสิน ปัญญาบุตรตระกูล. (2558). พัฒนาการประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพะเยา. ใน ผนินทรา อีรานนท์ ดารินทร์ อินทพัฒน์ และณัฐพร วงศ์จิตรวาท (บรรณาธิการ), พะเยาศึกษา. (น. 34). เชียงใหม่: บริษัทสุเทพการพิมพ์ แอนด์ มีเดีย จำกัด.
- [5] จุฑามาศ กุลยวิชัย สุรเจต ไชยพันธ์พงษ์ สุภัสรา บุญเรือง และ ศิริศักดิ์ ตักดีศิริคุณ. (2562). การจัดการกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุช้างค้ำ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา. วารสารสิรินธรปริทรรศน์, 20(1), 12–20.
- [6] พระลัตยาจักริกิจินโณ. (2564). คณะช่างพ่อนเล็บพระธาตุช้างค้ำ [สิริวัฒน์ บุญชัยศรี, ผู้สัมภาษณ์].
- [7] สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2558). ตำนานพระธาตุช้างค้ำ(พะเยา) เข้าถึงได้จาก www.thaiculture.go.th/script/test.php?pageID=79&table_d=language&s_type=ภาษาวรรณกรรมพื้นบ้าน. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563.
- [8] สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 เชียงใหม่. (2563). เปิดตัวนิทรรศการนกยูงไทยแห่งล้านนาตะวันออก ที่ ม.พะเยา. เข้าถึงได้จาก <https://region3.prd.go.th/topic/news/15858>. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563.
- [9] อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 12(39), 90–100.
- [10] อุทิศ ทาหอม พิธิติ วันดี และสำราญ อูระตา. (2558). ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านต๋อนมา จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 11 (2), 44–59. DOI: 10.14456/jem.2015.10.
- [11] GÜrel, E. (2017). Swot Analysis: A Theoretical Review. Journal of International Social Research, 10(51), 994–1006. doi:10.17719/jisr.2017.1832.
- [12] Mathers, N., Fox, N., & Hunn, A. (1998). Trent focus group for research and development in primary health care: Using interviews in a research project, (24 pp.). Sheffield Institute of General Practice, Northern General Hospital.